

Kriminaaltulu laiendatud konfiskeerimine

Marju Agarmaa

Justiitsministeeriumi kriminaalpoliitika osakonna nõunik

Ettekanne põhineb Justiitsministeeriumis sellel aastal valminud kohtutäituri seaduse, karistusseadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku, riigi õigusabi seaduse ja täitemenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõul (nn konfiskeerimise eelnõu).

Eelnõu on Riigikogu menetluses, kannab numbrit 972 SE.

Eelnõu taust ehk kehtiva regulatsiooni puudused:

- Kehtiva seaduse alusel on võimalik konfiskeerida üksnes vara, mis on saadud otseselt konkreetse kuriteo toimepanemisest, st täna puudub alus varasemate aktuaalses kriminaalmenetluses vahetult tõendamata kuritegudega saadud tulu konfiskeerimiseks.
- Varalise karistuse kohaldamine on ebaefektiivne. Varalise karistuse praktiline väärtus on täna väike, kuna varalise karistuse mõistmise eelduseks on vara olemasolu süüdimõistetul – üldjuhul on kuritegelikust tegevusest elatuvad isikud aga kogu oma vara kirjutanud sugulaste või varifirmade nimele. (Nt 2004. ja 2005. aastal mõisteti varalist karistust kokku seitsmel korral, suurim mõistetud varaline karistus on 82 753 krooni.)
- Kolmandalt isikult konfiskeerimine on võimalik väga kitsastel alustel (tuleb tõendada, et kolmas isik on omandanud vara teadlikult konfiskeerimise vältimiseks).

Rahvusvaheline taust:

- Euroopa Liidu Nõukogu 24.02.2005 raamotsus, mis käsitleb kuritegevusega seotud tulu, kuriteovahendite ja omandi konfiskeerimist (2005/212/JSK). Raamotsus:
 - 1) kohustab hiljemalt 15. märtsiks 2007 viima siseriiklikusse õigusesse sisse laiendatud tulukonfiskeerimise regulatsiooni;
 - 2) soovib kooskõlas organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise konventsiooniga kaaluda ümberpööratud tõendamiskoormuse sätestamist;
 - 3) soovib kaaluda laiendatud konfiskeerimist kurjategija lähisugulaste vara ja sellise juriidilise isiku vara suhtes, milles kurjategijal on kontrollpositsioon või mille sissetulekust saab ta märkimisväärse osa.
- GRECO - Euroopa Nõukogu juures asuva riikide korrupsioonivastase ühenduse soovitused Eestile kaaluda kolmanda osapoole käes oleva vara konfiskeerimisvõimaluste laiendamist.

Eelnõuga tehtavad põhilisemad muudatused on järgmised:

1) eelnõuga tunnistatakse kehtetuks karistusseadustikus ette nähtud varaline karistus, mida hakkab asendama kuriteoga saadud vara laiendatud konfiskeerimise instituut. Varalise karistuse mõistmise eelduseks on vara olemasolu süüdimõistetul – üldjuhul on kuritegelikust tegevusest elatuvad isikud aga kogu oma vara kirjutanud sugulaste või varifirmade nimele. Kuritegeliku tulu laiendatud konfiskeerimise kohaldamise aluste sätestamine karistusseadustikus loob riigile suuremad võimalused kuritegelikust tegevusest saadud vara äravõtmiseks. Kuriteod, millele laiendatud konfiskeerimine kohaldub, kattuvad suuresti senise varalise karistuse kohaldamisalaga. Nendeks kuritegudeks on praktikas valdavalt organiseeritud kuritegevusega seostatavad ja majandusliku kasu saamisele suunatud kuriteod;

2) kuna tulu ja vara sidumine konkreetse kuriteoga on praktikas väga keeruline, siis **näeb eelnõu teatud kuritegude puhul ette tõendamiskoormuse ümberpööramise**, st organiseeritud kuritegevusega seotud kuriteos süüdimõistetu peab ise tõendama, et ta on oma vara omandanud legaalsel teel;

3) eelnõuga **muudetakse kuriteoga saadud vara konfiskeerimine obligatoorseks** – st kuriteoga saadud vara kuulub üldjuhul konfiskeerimisele. Konfiskeerimist ei pea kohaldama või seda võib kohaldada vähendatud ulatuses üksnes juhul, kui konfiskeerimine oleks konkreetsel juhul eproportsionaalne või riigile ehamõistlikult kulukas;

4) **muudetakse kolmandale isikule kuuluva vara konfiskeerimise aluseid**. Kui kehtiva õiguse alusel saab kolmandalt isikult vara konfiskeerida üksnes juhul, kui suudetakse tõendada, et kolmas isik on vara omandanud teadlikult konfiskeerimise vältimiseks, siis eelnõu kohaselt saab konfiskeerida vara, mille kolmas isik on omandanud toimepanija arvel, toimepanijalt saadud kingitusena või muul viisil turuhinnast oluliselt soodsamalt või kui kolmas isik teadis, et vara võõrandatakse talle konfiskeerimise vältimiseks;

5) kuriteoga saadud vara väljaselgitamiseks ning konfiskeerimise kohaldamiseks **luuakse kriminaalmenetluse seadustikku uus erimenetluse liik – konfiskeerimismenetlus**, milles sätestatakse võimalus otsustada kriminaaltulu konfiskeerimine eraldi menetluses pärast kriminaalasjas süüdimõistva otsuse tegemist. Keerulisematel juhtudel on otstarbekas anda menetlejatele võimalus tegeleda kriminaaltulu puudutava konfiskeerimistaotluse ettevalmistamisega põhjalikumalt ja eraldi ajakava järgides. Sellisel juhul lahendatakse esmalt süükküsimus ja otsustatakse karistuse mõistmine ning seejärel arutatakse kriminaaltulu konfiskeerimist eraldi menetluses.